

КОРПОРАТИЗАЦІЯ В СИСТЕМІ СЕКТОРАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

©2020 ГУТОРОВ А. О.

УДК [330.3:334]:001.8
JEL: G34; L12; O10; O17; P50

Гуторов А. О. Корпоратизація в системі секторального економічного розвитку

Метою статті є дослідження сутності корпоратизації та її дескрипторів у системі секторального економічного розвитку. Досліджено економічний зміст корпоратизації в системі секторального економічного розвитку як процес інституціоналізації суспільно-економічних відносин на базі корпоративних форм. Узагальнено дескриптори моделей соціально-економічних систем та основні інституціональні характеристики капіталізму. Проаналізовано економічні інтереси держави, корпоративних суб'єктів господарювання й суспільства, що виникають під час корпоратизації. Обґрунтовано, що корпоративістська модель загалом передбачає, що провідна інституційна роль належить організованій діяльності союзу підприємств та держави, які взаємодіють здебільшого на засадах публічно-приватного партнерства. Встановлено, що принципами корпоратизації є принципи зацікавленості суб'єктів корпоративних інтеграційних відносин; формальної добровільної участі в корпоративних відносинах; цілісності й субординації умов корпоратизації; єдності об'єктивної та суб'єктивної сутності корпоративних інтеграційних відносин; розвитку корпоратизації; оптимального співвідношення корпоративної інтеграції на всіх рівнях ієрархії економічних систем. До основних конкретних принципів віднесено принципи: організації, управління, підприємництва, бухгалтерського обліку й інвестиційної діяльності; на міжнародному рівні – принципи порівняльних витрат і порівняльних переваг; глобальної зовнішньої економії; інтерналізації зовнішніх ефектів. Показано, що розвиток корпоратизації в аграрному секторі економіки підпорядкований як загальним економічним законам, так і специфічним закономірностям, які носять не всезагальний характер і можуть бути уточнені залежно від дії об'єктивних чинників. Серед основних закономірностей розвитку корпоратизації в аграрному секторі економіки визначено такі: взаємодоповнюваність суб'єктів корпоратизації за виробничим типом, розмірами, виробничими потужностями й виробничими функціями; оптимальна кількість корпорацій в економіці; зростання рівня бюрократизації управління в міру збільшення масштабу корпоративної інтеграції; еквівалентність економічних відносин між суб'єктами корпоратизації; раціональний рівень інтенсивності функціонування корпоративного суб'єкта господарювання та всіх його елементів; зниження частки сировини в структурі кінцевої продукції корпоративного суб'єкта господарювання; циклічна еволюція форм корпоративної взаємодії.

Ключові слова: корпоратизація, корпоратизм, корпоративні відносини, суспільно-економічний розвиток, національна економіка.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-57-65>

Табл.: 3. **Бібл.:** 13.

Гуторов Андрій Олександрович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України (вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна)

E-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6881-4911>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-2576-2015>

SPIN: <http://elibrary.ru/7932-6931>

УДК [330.3:334]:001.8
JEL: G34; L12; O10; O17; P50

Гуторов А. А. Корпоратизация в системе секторального экономического развития

Целью статьи является исследование сущности корпоратизации и её дескрипторов в системе секторального экономического развития. Исследовано экономическое содержание корпоратизации в системе секторального экономического развития как процесс институционализации общественно-экономических отношений на базе корпоративных форм. Обобщены дескрипторы моделей социально-экономических систем и основные институциональные характеристики капитализма. Проанализированы экономические интересы государства, корпоративных субъектов хозяйствования и общества, возникающие во время корпоратизации. Обосновано, что корпоративистская модель предусматривает, что руководящая институциональная роль принадлежит организованной деятельности союза предпринимателей и государства, которые взаимодействуют преимущественно на началах публично-частного партнёрства. Установлено, что принципами корпоратизации являются принципы: заинтересованности субъектов корпоративных интеграционных отношений; формального добровольного участия в корпоративных отношениях; целостности и субординации условий корпоратизации; единства объективной и субъективной сущности корпоративных интеграционных отношений; развития корпоратизации; оптимального соотношения корпоративной интеграции на всех уровнях иерархии экономических систем. К основным конкретным принципам отнесены принципы: управления, предпринимательства, бухгалтерского учёта и инвестиционной деятельности; а на международном уровне – принципы сравнительных издержек и сравнительных преимуществ; глобальной внешней экономики; интернализации внешних эффектов. Показано, что развитие корпоратизации в аграрном секторе экономики подчинено как общим экономическим законам, так и специфическим закономерностям, которые носят не всеобщий характер и могут быть уточнены в зависимости от действия объективных факторов. Среди основных закономерностей развития корпоратизации в аграрном секторе экономики определены такие: взаимодополняемость субъектов корпоратизации по производственному типу, размерам, производственным мощностям и производственным функциям; оптимальное количество корпорацій в економіці; рост уровня бюрократизации управления по мере увеличения масштаба корпоративной интеграции; эквивалентность экономических отношений между субъектами корпоратизации; рациональный уровень интенсивности функционирования корпоративного субъекта хозяйствования и всех его элементов; снижение доли сырья в структуре конечной продукции корпоративного субъекта хозяйствования; циклическая эволюция форм корпоративного взаимодействия.

Ключевые слова: корпоратизация, корпоратизм, корпоративные отношения, общественно-экономическое развитие, национальная экономика.

Табл.: 3. **Библ.:** 13.

Гуторов Андрей Александрович – доктор экономических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела организации менеджмента, публичного управления и администрирования, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України (вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна)

E-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6881-4911>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-2576-2015>

SPIN: <http://elibrary.ru/7932-6931>

UDC [330.3:334]:001.8

JEL: G34; L12; O10; O17; P50

Hutorov A. O. Corporatization in the System of Sectoral Economic Development

The article is aimed at researching the essence of corporatization and its descriptors in the system of sectoral economic development. The economic content of corporatization in the sectoral economic development system is researched as a process of institutionalization of socio-economic relationships on the basis of corporate forms. The descriptors of models of socio-economic systems and the basic institutional characteristics of capitalism are generalized. The economic interests of the State, corporate economic entities and society, which arise during corporatization, are analyzed. It is substantiated that the corporatist model provides that the leading institutional role belongs to the organized activities of the union of entrepreneurs and the State, which interact mainly on the basis of public-private partnership. It is determined that the principles of corporatization are: interest of the actors of corporate integration relationships; formal voluntary participation in corporate relationships; integrity and subordination of corporatization conditions; unity of the objective and subjective nature of corporate integration relationships; development of corporatization; optimal balance of corporate integration at all hierarchical levels of economic systems. The basic specific principles include the principles of: management, entrepreneurship, accountancy and investment activity; and, at the international level, the principles of comparative costs and comparative advantages; global external economy; internalization of external effects. It is shown that the development of corporatization in the agrarian sector of the economy is subject to both general economic laws and specific regularities, which are not universal in nature and can be defined more exactly depending on the influence of objective factors. Among the main regularities of corporatization development in the agricultural sector of the economy are identified the following: complementarity of corporatization subjects by type of production, size, production capacity and production functions; optimal number of corporations in the economy; increase in the level of management bureaucracy as corporate integration increases; equivalence of economic relationships between the subjects of corporatization; rational level of intensity of the functioning of the corporate economic entity and all its elements; reduction of the share of raw materials in the structure of final products of a corporate economic entity; cyclical evolution of forms of corporate interaction.

Keywords: corporatization, corporatism, corporate relationships, socio-economic development, national economy.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 13.

Hutorov Andrii O. – D. Sc. (Economics), Senior Research Fellow, Leading Researcher of the Department of Organization of Management, Public Administration and Administration, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics» of NAAS of Ukraine (10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6881-4911>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-2576-2015>

SPIN: <http://elibrary.ru/7932-6931>

Стратегічні пріоритети щодо сталого та інклюзивного розвитку національного господарства, забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності агропромислового виробництва та його інвестиційної привабливості в умовах глобалізації актуалізують економіко-соціальні проблеми, вирішити які можна на базі корпоратизації в системі інтеграційної багатуукладності. Нині в Україні стратегічний потенціал корпоратизації суспільно-економічних відносин недооцінено. Водночас досвід провідних країн світу переконливо свідчить, що саме корпоративістська модель економіки є прогресивною, формує потенціал міжнародної конкурентоспроможності, дає змогу розвиватися на засадах неоіндустріалізації в умовах дієвих публічних, суспільних і колективних інститутів. Своєю чергою, це обумовлює актуальність дослідження теоретико-методологічних засад корпоратизації в системі секторального економічного розвитку.

Дослідженню теоретико-методологічних засад корпоратизації та її місця в процесах економічного зростання та державотворення, розвитку корпоративного сектора економіки та його регулюванню присвячені праці В. Андрійчука, Т. Гагальюка, В. Гейця, В. Голікова, А. Гриценка, С. Губанова, І. Зеліско, В. Зимовця, В. Каргінової, М. Кизима, О. Лібмана, Ю. Лупенка, М. Малака, В. Мамутова, Н. Новікової, О. Поважного, П. Трідіко, Ю. Уманціва, Б. Хейфеця, Н. Хилько, Ф. Шафта та багатьох інших. Однак потребує уточнення економічний зміст корпоратизації на різних рівнях ієрархії економічної системи, інститу-

ціональні дескриптори корпоратизму, дихотомія інтересів суб'єктів корпоративних відносин тощо.

Метою статті є дослідження сутності корпоратизації та її дескрипторів у системі секторального економічного розвитку.

Необхідність розвитку корпоратизації на секторальному рівні в Україні визначено в Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 р. № 1130. Так, у документі зазначено, що інноваційний розвиток внутрішнього виробництва можна гарантувати лише за умови реалізації активної інвестиційно-інноваційної політики. Для цього потрібно забезпечити підтримку корпоративним сектором попиту на інноваційну продукцію, удосконалити механізми надання підтримки експорту наукоємної продукції, проводити конкурси інноваційних ідей за галузевим принципом за підтримки зацікавлених корпорацій. Пріоритетними заходами у сфері корпоратизації національного господарства є стимулювання розвитку партнерства корпорацій з підприємствами малого та середнього бізнесу, що забезпечує більшу життєздатність малих і середніх підприємств і підвищення конкурентоспроможності корпорацій; удосконалення державної політики у сфері управління корпоративними правами держави; збільшення корпоративних і бюджетних витрат на екологічні інновації; стимулювання корпорацій шляхом надання їм на конкурсній основі пільг для розвитку прикладної науки, створення корпоративних

університетів, лабораторій, конструкторських бюро, проектних інститутів, експериментальних стендів і провадження інноваційної діяльності тощо.

Отже, процес інституціоналізації суспільно-економічних відносин на базі корпоративних форм вважаємо *корпоратизацією*. Корпоратизація може здійснюватися на всіх рівнях ієрархії економічної системи. Так, на мікрорівні корпоратизація передбачає створення корпорацій як різновиду господарських об'єднань. На макрорівні корпоратизацію економіки доцільно розглядати як корпоратизацію капіталу – процес укрупнення, об'єднання відокремлених капіталів з єдиною ціллю та політикою управління під началом цілісного інституційного суб'єкта – корпорації, що виступає носієм групового інтересу власників капіталів, є їхнім зовнішнім представництвом [1, с. 10]. На жаль, в Україні корпоратизацію, відповідно до Указу Президента України «Про корпоратизацію підприємств» (від 15.06.1993 р. № 210/93), зводили лише до «перетворення державних підприємств, закритих акціонерних товариств, більш як 75 відсотків статутного фонду яких перебуває у державній власності, а також виробничих і науково-виробничих об'єднань, правовий статус яких раніше не був приведений у відповідність з чинним законодавством, у відкриті акціонерні товариства» [2]. На мезорівні, як показують дослідження Б. Хейфеца і О. Лібмана, корпоратизація вширокому сенсі є синонімом регіоналізації та являє собою процес зближення інтеграції регіональних економік, що досягається за рахунок формальних інститутів і домовленостей [3, с. 8]. Далі науковці уточнюють, що у вужчому значенні корпоративна інтеграція передбачає тільки взаємодію бізнес-структур, тоді як регіоналізація додатково охоплює міграцію трудових ресурсів і проекти транс-регіонального і транскордонного співробітництва [3, с. 8–9]. Такий підхід, на нашу думку, неправомірно ототожнює корпоратизацію з економічною інтеграцією. Остання, до того ж, означає процес зближення та поступового об'єднання національних економічних систем, сучасну найрозвинутішу форму інтернаціоналізації господарського життя [4, с. 668]. Об'єктивною основою економічної інтеграції є високий рівень розвитку інтернаціоналізації господарського життя, зокрема господарського механізму, продуктивних сил і всіх видів економічних відносин. Отже, економічна інтеграція на певному етапі глобалізації передбачає конвергенцію на територіальному й етнічному рівнях, а тому охоплює регіоналізацію. Водночас якщо економічну інтеграцію здійснюють на базі економічного співробітництва, то корпоративні структури не формуються, а отже, корпоратизації як такої немає.

Вважаємо, що корпоратизація здійснюється на засадах корпоративної інтеграції, адже принципи корпоратизації й інтеграції загалом однакові. Тому принципами корпоратизації є принципи:

- ✦ зацікавленості суб'єктів корпоративних інтеграційних відносин;
- ✦ формальної добровільної участі в корпоративних відносинах;
- ✦ цілісності й субординації умов корпоратизації;
- ✦ єдності об'єктивної та суб'єктивної сутності корпоративних інтеграційних відносин;
- ✦ розвитку корпоратизації;
- ✦ оптимального співвідношення корпоративної інтеграції на всіх рівнях ієрархії економічних систем.

До основних конкретних принципів належать принципи організації, управління, підприємництва, бухгалтерського обліку й інвестиційної діяльності; на міжнародному рівні – принципи порівняльних витрат і порівняльних переваг; глобальної зовнішньої економії; інтерналізації зовнішніх ефектів.

Розвиток корпоратизації в аграрному секторі економіки підпорядкований як загальним економічним законам, так і специфічним закономірностям, які носять не всезагальний характер і можуть бути уточнені залежно від дії об'єктивних чинників. До *загальних законів* нами віднесено такі:

- ✦ відповідності виробничих відносин характеру та рівню розвитку продуктивних сил;
- ✦ концентрації та монополізації виробництва;
- ✦ суспільного поділу праці;
- ✦ економії часу;
- ✦ соціалізації виробництва;
- ✦ вертикальної інтеграції;
- ✦ самозбереження;
- ✦ синергії;
- ✦ розвитку;
- ✦ інформованості-упорядкованості.

Серед *основних закономірностей розвитку* корпоратизації в аграрному секторі економіки визначено такі:

- ✦ взаємодоповнюваності суб'єктів корпоратизації за виробничим типом, розмірами, виробничими потужностями та виробничими функціями;
- ✦ оптимальної кількості корпорацій в економіці;
- ✦ зростання рівня бюрократизації управління в міру збільшення масштабу корпоративної інтеграції;
- ✦ еквівалентності економічних відносин між суб'єктами корпоратизації;
- ✦ раціонального рівня інтенсивності функціонування корпоративного суб'єкта господарювання та всіх його елементів;
- ✦ зниження частки сировини в структурі кінцевої продукції корпоративного суб'єкта господарювання;
- ✦ циклічної еволюції форм корпоративної взаємодії.

До основних інтересів держави як суб'єкта корпоративізації належать:

- ✦ максимізація доданої вартості галузей, а отже, і ВВП країни;
- ✦ реконструкція виробничо-технологічних зв'язків;
- ✦ інноваційна модернізація економіки й аграрної сфери, прискорення їх неоіндустріалізації;
- ✦ зростання темпів нагромадження капіталу;
- ✦ поліпшення структури торговельного балансу;
- ✦ збільшення кількості робочих місць і зростання рівня оплати праці;
- ✦ збільшення обсягу залучених інвестицій, зокрема іноземних;
- ✦ підвищення рівня конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- ✦ формування паритетних міжгалузевих відносин, ліквідація структурних деформацій;
- ✦ удосконалення організаційно-економічного та господарського механізму;
- ✦ максимізація ефекту масштабу;
- ✦ максимізація ефекту емерджентності та синергії;
- ✦ підвищення ефективності використання ресурсів за рахунок їх раціонального розподілу між учасниками корпоративних інтеграційних відносин, сформованих за продуктовим принципом;
- ✦ зростання продуктивності праці та виробництва за рахунок впровадження досягнень науки і техніки;
- ✦ формування середнього класу, зокрема й на селі тощо.

Інтереси корпоративних економічних агентів є такими:

- ✦ максимізація прибутку або новоствореної вартості залежно від моделі корпоративного управління;
- ✦ збільшення частки на галузевому товарному ринку;
- ✦ максимізація рентних ефектів;
- ✦ потреба в стабільних поставках сировини для переробних підприємств;
- ✦ потреба розширення ринку збуту компанії;
- ✦ зниження трансакційних витрат;
- ✦ збільшення кількості стадій ланцюга створення додаткової вартості в межах однієї компанії, а також збільшення кількості таких ланцюгів у ній;
- ✦ консолідація активів для підвищення ефективності інвестиційної діяльності;
- ✦ застосування механізмів внутрішнього корпоративного кредитування;
- ✦ створення конкурентних переваг за рахунок генерування та впровадження інновацій;

- ✦ підвищення рівня ефективності управління афілійованими підприємствами порівняно з іншими формами об'єднання капіталу;
- ✦ мінімізація впливу конкурентного тиску на учасників інтеграційних відносин;
- ✦ використання брендів і торгових марок, зокрема франчайзинг;
- ✦ підвищення інвестиційної привабливості та вихід на світові ринки капіталу;
- ✦ підвищення конкурентоспроможності на національних і світових ринках, реалізація потенціалу ефекту масштабу;
- ✦ раціоналізація розмірів як усього корпоративного об'єднання, так і виробничих потужностей його членів;
- ✦ забезпечення економічної безпеки корпорації та цілісності її структури тощо.

До того ж, корпоративізації сприяють повернення боргів у вигляді неліквідних активів (наприклад, стягнення боргу з фермерського господарства у вигляді заставленої земельної ділянки); можливість одержання податкових пільг завдяки переходу на спрощені системи оподаткування сільськогосподарського сегмента; можливість одержання коштів державної підтримки.

До інтересів працівників корпоративних об'єднань і груп, а також населення України належать такі:

- ✦ гарантування робочих місць у коротко- та довгостроковій перспективі;
- ✦ гарантування належного рівня оплати праці та наявності перспектив для її збільшення та кар'єрного зростання;
- ✦ забезпечення належного рівня соціальних стандартів життя та отримання відповідних соціальних послуг;
- ✦ забезпечення якісними та безпечними для здоров'я продуктами харчування, товарами та послугами;
- ✦ проживання в умовах економічної, екологічної та соціальної безпеки і стабільності тощо.

На державному рівні в умовах прискорених темпів глобалізації та корпоративізації важливим аспектом є вибір адекватної моделі економіки. Досвід багатьох розвинених країн переконливо свідчить, що такою моделлю є державно-корпоративний і суто державний (народний) капіталізм. Як справедливо наголосив В. Геєць, нині потрібно забути про політичні чвари та реалізувати соціо-державно-приватне партнерство в країні, де і кожна людина, і кожний державний службовець, і кожний підприємець, не жаліючи себе, працюють на країну, на її суспільство, і зрештою – на самих себе [5, с. 858]. Україні потрібна така модель економічних відносин, що мінімізує непродуктивну рентоорієнтовану поведінку, опортунізм, прибуток, одержаний за рахунок провалів ринку й інституцій, спекулятивних обору-

док, вироблений і привласнений на підприємствах сировинних галузей з низькою нормою додаткової вартості тощо.

Фундаментальне дослідження стадій розвитку капіталізму, що провів С. Губанов [6], показало неможливість переходу від приватно-капіталістичного способу виробництва до державно-капіталістичного, оминаючи державно-монополістичний і державно-корпоративний етапи (табл. 1).

державного регулювання економіки; олігополістична монополія в основних секторах економіки зі збереженням конкуренції; регульована на державному рівні система формування соціального захисту; законодавчо встановлені та регламентовані економічні відносини корпорацій, держави та суспільства; відповідальність корпорацій за розвиток національної економіки та суспільних інститутів; державна система відповідальності корпорацій за їх інноваційно-інвестиційний розвиток [8, с. 47].

Таблиця 1

Стадії капіталізму та їх основні характеристики

Стадія капіталізму	Характер власності	Суб'єкт власності	Основна ланка відтворення	Цільова функція	Масштаб планування	Фаза індустріалізації
Приватно-капіталістична	Дезінтегрована	Приватний капіталіст	Галузеве підприємство	Прибуток	Локальний	Доіндустріальна
Державно-монополістична	Горизонтально інтегрована	Галузевий капіталіст	Галузева монополія	Монопольний прибуток	Галузевий	Індустріальна
Державно-корпоративна	Вертикально інтегрована	Корпоративний капіталіст	Транснаціональна корпорація	Додана вартість	Макроекономічний	Індустріальна
Державно-капіталістична ¹⁾	Системно-інтегрована	Сукупний капіталіст	Національна економіка	Сукупний споживчий попит	Національний	Постіндустріальна

Примітка: ¹⁾ Державно-капіталістична стадія у світовій практиці відповідає народному капіталізму або соціалізму, проте тут збережено термінологію С. Губанова.

Джерело: адаптовано за [6, с. 13].

Іншими словами, неможливо відразу здійснити фазовий перехід від доіндустріального суспільства до постіндустріального. Нехтування цього принципу в аграрному секторі економіки призводить до ще більш катастрофічних наслідків. Зокрема Є. Преображенський, досліджуючи закономірності нагромадження, зазначив, що чим економічно відсталішою, дрібно-буржуазною, селянською є та чи інша країна, що переходить до соціалізму, тим більше соціалістичне нагромадження спиратиметься на експлуатацію досоціалістичних форм господарства, тим меншою буде обсяг новоствореної вартості [7, с. 92]. Отже, згідно з наведеною еволюційною моделлю капіталізму, має відбуватися послідовна зміна рівня інтеграції економіки, але вона має супроводжуватися вдосконаленням суб'єктної структури власності та суспільного відтворення, заміною функціональної цільової установки господарського механізму. Своєю чергою, поступово вирішується основне протиріччя капіталізму завдяки інституціоналізації всіх сфер суспільного життя, відбувається формування національної ідентичності, підпорядкування приватних інтересів суспільним.

Основними дескрипторами державно-корпоративної економіки Н. Хилько та В. Каргінова визначили такі: розвинуті та дієві прямі та непрямі методи

До того ж, на думку О. Орешенкова, відокремлене підприємство не в змозі провести масштабні дослідження; для цього потрібна державно-корпоративна економіка, що дає змогу сконцентрувати ресурси на наукових та інноваційних дослідницьких проектах, згодом справедливо розподілити отримані вигоди між учасниками цього процесу [9, с. 23]. Отже, державно-корпоративна модель економіки має всі необхідні інструменти та механізми для забезпечення не лише інноваційного розвитку та формування системної конкурентоспроможності, а й для публічно-приватного регулювання деструктивних проявів монополізму та рентоорієнтованої поведінки транснаціональних корпорацій.

Зауважимо, що окремі науковці ігнорують генезу розвитку суспільно-економічних формацій і способів виробництва, підміняючи вищу стадію капіталізму нижчою. Так, О. Соскін модель народного капіталізму для України вбачає в експортній орієнтації, винятково дрібній приватній власності на засоби та результати виробництва, у формуванні національної продуктивної буржуазії, інтеграції з НАТО і ЄС, максимізації підприємницького прибутку в конкурентних ринкових умовах з мінімальним

державним регуляторним впливом тощо, що, вочевидь, характерно для приватно-капіталістичного суспільства [10, с. 72–89]. Водночас він показав системні переваги цієї моделі над державно-монополістичним і державно-соціалістичним устроєм, хоча останній де-факто відповідає соціал-демократичним моделям скандинавських країн, визнаний світовою спільнотою як найбільш прогресивний.

У своїх працях ми неодноразово наголошували, що в аграрному секторі економіки України сформувався олігархічно-корпоративний капіталізм, для якого характерно домінування у виробничій сфері великих промислових корпорацій з відокремленими інститутами власності й управління [11]. Цей вид економічних відносин є своєрідним симбіозом нижчих форм капіталізму, інтегрованих за принципом максимізації сукупних рентних ефектів. За такої економічної системи центри прибутку розміщені в офшорних зонах, а центри витрат нижчих технологічних переділів – в Україні; державна політика не перешкоджає відпливу капіталу за кордон, тому що їй бракує дієвих суспільних інститутів та інших джерел відтворення, крім експортно-сировинних доходів. У цьому контексті ми повною мірою поділяємо думку В. Гейця, що транснаціональні корпорації мають чітку національну орієнтацію – у напрямі задоволення інтересів високорозвинених країн, тому що від них багато в чому залежить їх діяльність. Натомість в умовах браку розвинених суспільних інститутів у менш розвинених країнах транснаціональні корпорації створюють умови для розмивання національної та державної ідентичності [5, с. 490].

Тому в довгостроковій перспективі потрібно використати досвід розвинених країн світу, переорієнтувавши національну аграрну політику на розвиток публічно-корпоративного капіталізму, за якого головними суб'єктами власності виступають суспільство (держава) та корпоративні структури, а їх об'єднання в єдиний механізм формує систему економічних відносин як якісно нову форму розвитку продуктивних сил. Пріоритет, до того ж, має бути надано переважно державній формі власності на засоби виробництва, особливо на земельні ресурси, економічний оборот яких, своєю чергою, буде передбачати їх оренду найбільш ефективними та добропорядними землекористувачами. Для максимізації синергетичного ефекту від симбіозу держави та корпорацій потрібно сприяти створенню державно-корпоративних вертикально інтегрованих суб'єктів господарювання як ефективної форми реалізації інтеграційних відносин у сучасних умовах господарювання, а також організувати на території України зони спеціальної юрисдикції (вільні економічні зони, офшори, порто-франко тощо) для залучення іноземного капіталу на пільгових умовах та сприяння детінізації національної економіки.

На окрему увагу заслуговують дослідження П. Трідіко (*P. Tridico*) [12]. Порівнявши основні соціально-економічні моделі (табл. 2) та дослідивши інституціональні дескриптори капіталізму (табл. 3), вчений показав, що неоліберальна глобалізація є неефективною, у сукупності з принципом «*laissez-faire*» спричиняє зниження темпів економічного зростання, сприяє розвитку бідності. До того ж, принцип «*laissez-faire*» не може діяти ефективно в умовах браку відповідності основних факторів виробництва формальній раціональності ринку, а також постійно зростаючому тиску з боку інституцій. З іншого боку, етатизм і державно-монополістичний капіталізм є надто жорсткими моделями економічного розвитку, істотно обмежують права і свободи підприємництва. Соціал-демократична модель загалом прийнятна, однак потребує потужної конкурентоспроможної економіки та високого рівня національної ідентичності.

З погляду стабільності економічного зростання та гарантування високих стандартів життя, продовольчої й економічної безпеки держави найгіршою з усіх є модель змішаного капіталізму (згідно з параметризацією П. Трідіко, економіка України характеризується як змішаний капіталізм [12, S. 85]). Ця система не має усталених параметрів розвитку, стратегії формування інституцій, деструктивно впливає на національну ідентичність.

Корпоративістська модель, або корпоратизм, загалом передбачає, що провідна інституційна роль належить організованій діяльності союзу підприємців та держави, які взаємодіють здебільшого на засадах публічно-приватного партнерства. Аналіз основних параметрів розвитку країн з корпоративним капіталізмом дав П. Трідіко змогу довести, що за цієї моделі досягаються вищі темпи приросту ВВП, очікуваної тривалості життя, приросту людського капіталу та ширші соціальні права громадян, водночас стають нижчими рівні бідності, безробіття, смертності та нерівності розподілу доходів [12, S. 89]. Іншими словами, корпоратизм більше відповідає парадигмі сталого й інклюзивного розвитку. За цією моделлю розвивається економіка Німеччини, яка за своїми параметрами часто випереджає скандинавські країни.

Слід зазначити, що в системі корпоративізму процеси корпоративізації поширюються й на сферу державно-приватного партнерства, що фактично дає змогу поєднати інтереси публічних інститутів і корпорацій, залучивши публічно-корпоративні підприємства до глобальних ланцюгів створення вартості. Дослідження вітчизняних учених показало, що залучення транснаціональних корпорацій до реалізації проектів публічно-приватного партнерства має значні переваги для розвитку економіки України, формування та реалізації її конкурентоспроможного потенціалу. Водночас брак інституцій, характерний для змішаного капіталізму, зумовлює ризики моно-

Таблиця 2

Дескриптори моделей соціально-економічних систем

Соціально-економічна модель	Конкуренція	Економічне регулювання	Основні економічні агенти	Відносини між державними та приватними юридичними особами	Міжнародні економічні відносини	Податкова політика
Англо-саксонська модель (вільний ринок)	Стимулювання вільної конкуренції	Дерегуляція; невтручання держави в ринковий механізм	Фірми, корпорації, ринки	Ринковоорієнтовані «залишки» державного сектора	Глобальна конкуренція	Низькі податки; нульові або регресивні ставки оподаткування
Корпоративістська модель	Баланс співробітництва та конкуренції	Децентралізація	Тристоронні партнерства (бізнес, профспілка, держава)	Публічно-приватне партнерство	Державний протекціонізм стратегічних секторів економіки	Високі податки для державного гарантування добробуту
Етатизм	Державний контроль; регульована конкуренція	Державно-планове регулювання та нагромадження	Державний і приватний сектори	Публічно-приватне партнерство під державним контролем	Державний протекціонізм	Високі податки та збори за користування ресурсами
Соціал-демократична модель	Контрольована державою лібералізація та конкуренція	Знання та інновації як економічний базис регуляторної політики	Державні та приватні фірми; національні корпорації	Публічно-приватне партнерство в цілях соціальної єдності	Національні виробники; помірна конкуренція; відкрита економіка	Високі податки за прогресивними ставками; висока оплата праці
Ринковий соціалізм	Плюралізм і рівноважний розвиток лібералізації та конкуренції	Державне регулювання та інноваційний розвиток	Державні компанії; напівприватні компанії; приватні іноземні компанії; органи державної влади	Державні та приватні фірми; колективні підприємства	Національні стратегії глобалізації; помірно вільна торгівля	Розподільча політика; спільні послуги; зрівняльна політика

Джерело: перекладено автором з [12, S. 82].

Таблиця 3

Основні інституціональні характеристики капіталізму

Вид капіталізму	Підприємництво		Ринок і конкуренція		Лібералізація торгівлі та свобода підприємництва			Фінансовий сектор			Оплата праці	Соціальні інвестиції
	Частка приватних підприємств, %	Рівень підприємництва	Рівень регулювання цін	контроль прямого іноземного інвестування	розвиток зовнішньої торгівлі	рівень надходжень митних зборів	частка банків з іноземним капіталом	частка державних банків	ринкова капіталізація	наявність норм і механізмів регулювання оплати праці	рівень державних витрат на охорону здоров'я та освіту	
Конкурентний капіталізм	Дуже висока (> 75%)	Нижче за середній	Низький	Відсутній	Високий	Низький	Низький	Низький	Високий	Немає	Нижче за середній	
Корпоративний капіталізм	Середньовисока	Низький	Низький	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	€	Вище за середній	
Етапний капіталізм	Середня	Вище за середній	Вище за середній	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Вище за середній	Немає усталених норм; плюралізм	€	Вище за середній	
Змішаний капіталізм	Неусталені та непередбачувані значення (перехідна економіка)											
Державний капіталізм	Дуже низька (< 30%)	Вище за середній	Вище за середній	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Немає усталених норм; плюралізм	Вище за середній	Дуже низький	€	Вище за середній	

Джерело: перекладено автором з [12, С. 84].

полізації ринків, експортно-сировинної орієнтації економіки, репатріації доходів корпорацій, ухилення від сплати податків [13, с. 151–153] тощо. Однак перехід до корпоратизму дасть змогу розв'язати більшість із названих проблем, забезпечивши системну конкурентоспроможність національного господарства.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретико-методологічних засад корпоратизації в системі секторального економічного розвитку показало, що корпоративістська модель загалом передбачає, що провідна інституційна роль належить організованій діяльності союзу підприємців і держави, які взаємодіють здебільшого на засадах публічно-приватного партнерства. Своєю чергою, корпоратизація являє собою процес інституціоналізації суспільно-економічних відносин на базі корпоративних форм. На макрорівні це відбувається під час корпоратизації капіталу, на мікрорівні – за умов розвитку корпорацій як різновиду господарських об'єднань.

У цілому, корпоратизм відповідає парадигмі сталого й інклюзивного розвитку, дає змогу забезпечити конкурентоспроможність національного господарства, підвищити інвестиційну привабливість основних секторів економіки.

Перспективами подальших розвідок є дослідження генези корпоратизації національного господарства, механізмів інвестиційного забезпечення корпоратизації капіталу на секторальному рівні та оцінювання соціально-економіко-екологічних наслідків діяльності корпорацій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Новикова Н. А. Корпоратизация капитала как фактор формирования системной конкурентоспособности : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01. Саратов, 2009. 25 с.
2. Указ Президента України «Про корпоратизацію підприємств» від 15.06.1993 р. № 210/93 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/93/>
3. Хейфец Б. А., Либман А. М. Корпоративная интеграция: альтернатива для постсоветского пространства. М. : Изд-во ЛКИ, 2008. 160 с.
4. Економічна енциклопедія / ред. рада : Б. Д. Гаврилишин [та ін.]. Київ : Академія ; Тернопіль : Акад. нар. госп-ва, 2000. Т. 1. 864 с.
5. Гець В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2009. 864 с.
6. Губанов С. Неоиндустриализация России и нищен та её саботажной критики. *Экономист*. 2014. № 4. С. 3–32.
7. Преображенский Е. А. Основной закон социалистического накопления. *Вестник Коммунистической Академии*. 1924. Кн. VIII. С. 47–116.
8. Хилько Н. А., Каргинова В. В. Корпоративная модернизация экономики – необходимое условие повышения её конкурентоспособности. *Terra Economicus*. 2009. Т. 7. № 2. Ч. 3. С. 45–49.
9. Орешенков А. Интегрированные цепочки производства и практика их создания. *Экономист*. 2006. № 11. С. 22–27.

10. Соскін О. І. Народний капіталізм: економічна модель для України. Київ : Вид-во «ІСТ», 2014. 396 с.
11. Гуроров А. О. Развитие интеграционных отношений в аграрном секторе экономики. Київ : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2016. 484 с.
12. Tridico P. Trajektorie rozwoju społeczno-ekonomicznego w gospodarkach postkomunistycznych. *Zarządzanie Publiczne*. 2011. Nr. 1. S. 71–96.
13. Публічно-приватне партнерство у відносинах держави з міжнародними організаціями та транснаціональними компаніями / за ред. Т. І. Єфименко. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2015. 444 с.

REFERENCES

- Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], vol. 1. Kyiv : Akademiia; Ternopil : Akad. nar. hosp-va, 2000.
- Gubanov, S. "Neoindustrializatsiya Rossii i nishcheta yee sabotazhnoy kritiki" [The Neo-industrialization of Russia and the Poverty of its Sabotage Criticism]. *Ekonomist*, no. 4 (2014): 3-32.
- Heiets, V. M. *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenologiya vzaemodii ta rozvytku* [Society, State, Economy: Phenomenology of Interaction and Development]. Kyiv: In-t ekon. ta prohnozuv. NANU, 2009.
- Hutorov, A. O. *Rozvytok intehratsiinykh vidnosyn v ahrarnomu sektori ekonomiky* [Development of Integration Relations in the Agricultural Sector of the Economy]. Kyiv: TOV «SIK HRUP UKRAINA», 2016.
- Kheyfets, B. A., and Libman, A. M. *Korporativnaya integratsiya: alternativa dlya postsovetskogo prostranstva* [Corporate Integration: an Alternative for the Post-Soviet Space]. Moscow: Izd-vo LKI, 2008.
- Khilko, N. A., and Karginova, V. V. "Korporativnaya modernizatsiya ekonomiki – neobkhodimoye usloviye povysheniya yee konkurentosposobnosti" [Corporate Modernization of the Economy is a Necessary Condition for Increasing its Competitiveness]. *Terra Economicus*, part 3, vol. 7, no. 2 (2009): 45-49.
- [Legal Act of Ukraine] (1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/93/>
- Novikova, N. A. "Korporatizatsiya kapitala kak faktor formirovaniya sistemnoy konkurentosposobnosti" [The Corporatization of Capital as a Factor in the Formation of Systemic Competitiveness]: *avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01*, 2009.
- Oreshenkov, A. "Integrirovannyye tseppochki proizvodstva i praktika ikh sozdaniya" [Integrated Production Chains and the Practice of Their Creation]. *Ekonomist*, no. 11 (2006): 22-27.
- Preobrazhenskiy, Ye. A. "Osnovnoy zakon sotsialisticheskogo nakopleniya" [The Basic law of Socialist Accumulation]. *Vestnik Kommunisticheskoy Akademii*, no. VIII (1924): 47-116.
- Publichno-pryvatne partnerstvo u vidnosynakh derzhavy z mizhnarodnyimi orhanizatsiiami ta transnatsionalnyimi kompaniiami* [Public-private Partnership in State Relations with International Organizations and Transnational Companies]. Kyiv: In-t ekon. ta prohnozuv. NANU, 2015.
- Soskin, O. I. *Narodnyi kapitalizm: ekonomichna model dlia Ukrainy* [People's Capitalism: an Economic Model for Ukraine]. Kyiv: Vyd-vo «IST», 2014.
- Tridico, P. "Trajektorie rozwoju społeczno-ekonomicznego w gospodarkach postkomunistycznych". *Zarządzanie Publiczne*, no. 1 (2011): 71-96.